

A magyar zsánerfilm magára talál

Apró mesék

„A háborúnak vége, kezdődik a vadászat.” Ezzel a mondattal igyekeznek érdeklődést kelteni a film forgalmazói a Köbli Norbert forgatókönyvíró és Szász Attila rendező által jegyzett film iránt. Ez nem alcím. De a plakátokon ez a szöveg is szerepel. Akárcsak az, hogy az író és a rendező már olyan egyedi hangvételű közös munkákon vannak túl, mint a *Félvilág*, *A berni követ* és az *Örök tél*. Ezeket és persze az *Apró meséket* összeköti a szerzők védjegye, azaz a történelmi háttér, az elhallgatott múlt közege. Így az előző alkotásokat akár piszkozatnak is tekinthetjük az *Apró mesékhez*. Hiszen bár moziban is vetítették őket, alapjában véve tévéfilmes besorolásba estek, míg az *Apró mesék* már nem.

Jelzem, van azért már egy ideje hasonló vonulata a jelenkori magyar filmnek. Köbli nevéhez kötődik a professzionálisan megcsinált kamaradráma, a Bergendy Péter rendezte *A vizsga*, és a vegyes megítélésű *Trezor* is. Illetve két kevésbé sikertült Fazakas Péter-film, a *Szabadság, különjárat* és az *Árulók* is. Sőt, a Kovács István által jegyzett *Szürke senkik* című első világháborús történet is Köbli tollából sercent ki. A korábbi generáció tagja, Szász János is, folytatva saját szerzői filmes vonulatát, *A nagy füzetben* vagy *A hentes, a kurva és a félszeműben* szintén történelmi környezetbe ágyazza cselekményét. Hasonlóan jár el Török Ferenc is *1945* című filmjében. Sőt, a Köbli-adaptációkkal a legnagyobb hasonlóságot a Kondor Vilmos álnevű író által fémmjelzett *Budapest Noir* (Gárdos Éva filmje) mutatja csak igazán.

Bár, mint látszik, elég gazdag a történelmi korokban játszódó kortárs magyar filmek kínálata, az *Apró mesék* kiemelkedni látszik e felhozatalból. Már a kezdeti archív képsorok is felettébb erősek, melyek a harcok által szétvert Budapest és a romok eltakarítóit, azaz a második világháború utáni miliőt kötik össze a főszereplő bemutatásával. Sőt, a főcímben használt betűtípus is megidézi a háborúhoz közeli

éveket. Utópia ugyan, de ha a Szóts István és Radványi Géza által elkezdett irányt követte volna a második világháború utáni magyar film, akkor az *Apró mesék* akár már a negyvenes évek végén is készülhetett volna. Témája és kivitelezése miatt is egyike lehetett volna a magyar film útkereső alkotásainak. Elvégre voltak már akkoriban is hasonló feldolgozások. Leginkább amerikai filmek. De dramaturgiai összecsengések felfedezhetők az 1948-ban bemutatott Apáthy Imre-filmmel, a *Tűzzel*. Illetve a *Gyarmat a föld alatt* is némiképp ilyen, amelyet Makk Károly és Szemes Mihály is jegyez rendezőként. (Bár ezekben az alkotásokban érződik a sematizmus korszakának befolyása is.) A dramaturgiát tekintve azonban vehetjük úgy, hogy ezek a magyar filmek az *Apró mesék* előképei.

Szász filmje hasonlít ahhoz az 1946-os, Orson Welles által fémmjelzetthez is, amely magyarul *Az óra körbejár*, míg angolul a *The Stranger* címet viseli. Legalábbis Köbli és Szász hasonló adagolásokkal tartja fenn a feszültséget, mint akkoriban Welles tette. Feltételezem, ez nem véletlen. A szerzőpárost igencsak megihlethette a korabeli amerikai filmművészet. Erre mutat rá a történelmi

háttérsztori és a thriller műfaja iránti elköteleződés is. Az *Apró mesék* tehát ott folytatja, ahol Welles, Szemes–Makk vagy éppen Apáthy abbahagyta.

A film főhőse Balázs (Szabó Kimmel Tamás talán eddigi legjobb filmes alakításában), egy csaló, akinek a személyazonosságát homály fedi. „Munkája”, hogy a második világháborúban eltűnt emberek rokonainak ad vigaszt, szinte ugyanazzal a történettel. Hazugságaival reményt ad, menthetnénk fel, ha nem arról lenne szó, hogy Balázs így ingyen kosztra, szállásra és feltehetően pénzre tesz szert a háború utáni zűrzavaros időkben. A film gondoskodik arról, hogy átérezhető legyen ez az időszak. Nemcsak a képeken megélevenedő környezet sokatmondó: felakasztott nyilasok, szétlőtt házak, felrobbantott hidak, hanem a párbeszédéből is kivehető, hogy milyen időket éltek át akkoriban az emberek. Vagy mit is takar a korszakra jellemző infláció.

Persze minden csaló lebukik előbb vagy utóbb: ezt a dramaturgiai szabályt a szerzők is betartják. Hiszen ez ad lendületet a filmnek, ez viszi előre a cselekményt, ennek folytán kerül új környezetbe a főhős. Távolra a fővárostól, egész pontosan egy erdei vadászlakba, egy falu szomszédságába. A falu megint csak megmutatja (egy másik nézőpontból), hogy a háborús elszámolás és az új rend megszilárdulása milyen következményekkel jár. Például strázsáló vagy éppen intézkedő szovjet katonákat, akárcsak az *1945-ben*, itt is többször

láthatunk. Akárcsak, ahogy az egyik történeti szál felvillantja, elhurcoltákat és visszatérteket, rémes kálváriáikkal.

Az idill képei ezért leginkább a természetben kibontakozó, vadászházi romantika körébe utalódnak. Ezt a szerelmi szálát is óvatos adagolással mutatja be Szász. A párkapcsolati sémák hozzák a negyvenes évek erkölcsiségét: a film nem lép át igazán egy Karádyék által a *Halálos tavaszban* feszegetett társadalmi és képi ábrázolási normát. A felvidéki színész, Kerekes Vica által megformált Judit karaktere óvatosan mutatkozik meg. Jelenleg egyedülálló nő. Férje, a vadász a háborúból nem jött haza. Elsőre csak annyi bizonyos, hogy anya. Hiszen már feltűnésekor az oldalán van a vadászpuskát szintén tehetségesen kezelő kisfia, Virgil. Őt mellesleg Tóth Bercel alakítja, aki bár még gyerek, nem önmagát alakítja, hanem ténylegesen felépíti karakterét. Szerepe fontos. Hiszen ő

emlékezteti a két fiatal felnőttet arra, hogy bár egyelőre nincs a színen, de létezhet az apa, a történet szempontjából talán legfontosabb személy.

Rejtély övezi minden szereplő múltját, és ezek a titkok táplálják a történetet. Az eleinte tartózkodó nő lassan nyílik meg. Szép az idáig vezető dramaturgiai ív. Mint ahogy a két fiatal közötti szerelem kibomlása is igen átgondolt. Az erotikus képek is felettébb ízlésesekek. Érződik a szereplőkön a vágy, de a légyottok jelenetei esztétikusak, a „kevesebb több” szempontjai szerint inkább sejtetőek a képek, amelyekből épp ezért sütni tud a két fiatal érzelmi és erotikus közelsége. Fontos, hogy ez nem kifejezetten egy megcsalás-történet. Balázs és Judit szemünk előtt kibomló kapcsolata sokkal több ennél.

A filmben erősen működtetett csapda-szimbólum az egész sztorit végigkíséri. Hiszen hazugságok hálójában vergődnek a szereplők, de nem tudni igazán, hogy ki és mikor csap be kit. Ki és mikor állít igazán csapdát a másiknak. Ez akkor fokozódik még inkább, amikor megjelenik a színen a nagy-

bányai születésű színész, Molnár Levente által megformált apa és férj figurája. A frontról hazatérő férfi érkezéssel ugyanis megszűnik ez a már-már kényelmes festőiség. Halk és fenyegető figurájában egyszerre búvik meg a megtört és az átélt gyötrelmek miatt változásra képes személyiség, a sadista akarnok, a szürke és egyszerű kisember meg a körmönfont csaló. Figurája megfejthetetlen. Felbukkanása csak távolról hasonlít ahhoz a mozzanathoz, amikor *Az aranyemberben* megjelent az egyértelműen gazember Krisztyán Tódor (Latinovits). Bár a ködös múltú antihős idillt robbantó felbukkanása folytán azért megvolna a hasonlóság. A történet számos gellert kap a férj megjelenésétől: a feszültség egyre csak nő. A szövevényes múlt a film-

beli jelenig ér. Emiatt pedig a szereplők jelleme sem lesz egyértelmű. Más-más megvilágításba kerülnek, hiszen a történet tele van az igazságok és hazugságok mentén kibontakozó, nagy tétekkel bíró morális csapdákkal.

Olyan korszak ez, amelyben a túlélők számos sorsfordító és jellemformáló traumán mehettek keresztül. Nem véletlen, hogy olyan mondatok is elhangzanak a párbeszédekben, mint az „olyan akarok lenni, mint amilyenek hazudtál”. Illetve az sem, hogy a főszereplők személyiségének árnyalását segítő mellékszereplők is erősen megrajzoltak. Azaz a forgatókönyvnek köszönhetően a dialógusokban ezek saját sors történeti pokla is benne foglalhatik. Egyed Attila detektívjének, Gyabronka József jegyzőjének vagy Tamási Zoltán Feledijének átváltozóban lévő személyisége szépen megmutatkozik a történetben. Kis szerepek ezek, de a cselekmény igényes kibontásának szempontjából elengedhetetlenek.

Ám nem csak a Köbli–Szász duó és a színészek munkája érdemel dicséretet. Nagyon ütős a film képi világa és zeneisége is. Nagy András operatőr kiemelkedő munkát végez. Persze ő sem először dolgozik Köbli-adaptációban. Perspektívái, leselkedő kamerája, természeti képei sokszor beszédebbek a szövegnél, segítik a nézőt abban, hogy átélje az érzelmek különféle fázisait. Nemcsak a beállítások, hanem a fényhatásokkal való játékok is profi kézre vallanak. Hargittai László vágói tehetsége a pontos és jó arányú képváltásokban mutatkozik meg.

Két zeneszerző is fel van tüntetve a stáblistán. Egyikük Parádi Gergely, akinek a nevével már az *Örök tél*, az *Árulók* és a

Félvilág című filmek apropóján is találkozhattunk, másikuk a *Szabadság, különjáratért* és a Bergendy-filmek zenéjéért felelős Pacsay Atti, aki a *Budapest Noir* komponistája is volt. A filmben van ugyan egy jelenet, amely zeneiségében is, akár csak képi megfogalmazásával a *Cape Fear* (*A rettegés foka*) című filmet idézi, és van egy olyan, amely határozottan morricónés, talán ezért is egy parányit Tonino Delli Colli beállításaira emlékeztet. De ezekkel kapcsolatban azt feltételezem, hogy csak egy nem eléggé elmosott rendezői szándék maradványaként ragadtak benn a végső verzióban. Ezen túl kiemelendő, hogy nagyon érdekesek a betétdalok, szövegviláguk is sokat hozzáad a film hangulatához. Emlékezetemben megmaradt a „Minden el fog múlni” strófa, mint a háború utáni életérzés fontos árnyalatának kifejezője. A kérdés már csak az, hogy a felejtéssel vagy a titkok felszínre kerülésével (hogyan) lehet tovább élni. Nem biztos, hogy a film ad erre egyértelmű választ. Arra viszont ékes példa, hogy napjainkban igenis létezik jó magyar zsánerfilm.

BERETVÁS GÁBOR